

του Θεόδωρου Μαντά,
Δικηγόρου

Καταχρήσεις και υπερβάσεις στην εφαρμογή του θεσμού της προσωρινής κράτησης

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

του δικαστικού λειτουργού.

Το δικονομικό μέτρο καταναγκασμού της προσωρινής κρατήσεως αποτελεί αναμφισβήτητη την επαχθέστερη ανακριτική πράξη. Η επιβολή του μέτρου αυτού εκτός από τις δυσμενείς συνέπειες τις οποίες επιφέρει κάθε στέρηση της προσωπικής ελευθερίας και οι οποίες κυρίως συνίστανται στην αποκοπή του κατηγορουμένου από την οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική του ζωή καθώς και η σε κάθε περίπτωση βαρύτατη προσβολή της προσωπικότητάς του, **έρχεται σε θεμελιακή αντίθεση με το τεκμήριο της αθωότητας, αντίφαση που λαμβάνει δραματικό χαρακτήρα σε όσες περιπτώσεις ο στερούμενος της προσωπικής του ελευθερίας αθώνεται μετέπειτα από την σε βάρος του κατηγορία.**

Αξιοσημείωτη επί του θέματος παρουσιάζεται η υπ' αριθ. 2974/9/28-11-95 και ιδίως η πιο πρόσφατη υπ' αριθ. 2466/18/2-9-96 Εγκύκλιος του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου όπου: **«Η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας με βάση ενδείξεις ενοχής και χωρίς να προηγηθεί η διεξαγωγή μιας δίκης δύσκολα μπορεί να συμβιβαστεί με το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου».** Η προσωρινή κράτηση αποτελεί βαρεία προσβολή της αξίας του ανθρώπου. Η επιβολή της λοιπόν πρέπει να αποτελεί το τελευταίο και απολύτως αναγκαίο για την προστασία της κοινωνίας μέτρο. Εκτιμώντας κανείς τα στατιστικά δεδομένα των προσωρινώς κρατούμενων και αξιολογώντας τις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα αρμόδια δικαστικά όργανα αποφασίζουν την επιβολή της προσωρινής κρατήσεως καταλήγει στη θλιβερή διαπίστωση ότι με **μεγάλη ευκολία επέβαλαν προσωρινή κράτηση και όταν αρκούσε η επιβολή μόνο περιοριστικών όρων.** Η εκ μέρους των αρμόδιων δικαστικών οργάνων κατάχρηση της διακριτικής ευχέρειας τους να επιβάλλουν ή μη προσωρινή κράτηση ανάγκασε το νομοθέτη να περιορίσει δραστικά τις περιπτώσεις κατά τις οποίες επιτρέπεται η επιβολή της προσωρινής κρατήσεως.

Υπό το φως των νεότερων πορισμάτων της ποινικής και σωφρονιστικής επιστήμης λοιπόν, ο σύγχρονος νομοθέτης (άρθρο 2 παρ. 1 ν. 2207/94) περιορίσε τις νομικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις επιβολής προσωρινής κράτησης και εναρμονίστηκε με το σύγχρονο πνεύμα της επιστήμης, που απαιτεί **αυστηρούς όρους για την στέρηση της ελευθερίας του πολίτη,** πνεύμα που συναντάμε πλέον όχι μόνο στις σύγχρονες ευρωπαϊκές νομοθεσίες

αλλά και σε σειρά διατάξεων του δικού μας δικαιοκτικού συστήματος (όπως π.χ. τα άρθρα 471 παρ. 2 & 497 παρ. 6,7 Κ.Π.Δ.), οι οποίες μάλιστα παρέχουν τη δυνατότητα στον δικαστή της ουσίας, σταθμίζοντας κάθε φορά τις περιστάσεις, να αναστέλλει την εκτέλεση ποινής, (έως και της ισόβιας καθείρξεως) ακόμη και αν αυτή έχει επιβληθεί με δικαστική απόφαση σε δεύτερο βαθμό.

Καταργήθηκαν έτσι τα μελλοντικά και αβέβαια κριτήρια «της ιδιαίτερης επικινδυνότητας» και της «πρόληψης νέων αδικημάτων» που οδηγούσαν τους Δικαστές σε προγνωστικές ή ψυχοδιαγνωστικές σκέψεις («ροπή προς τέλεση στο μέλλον αξιολογούμενων πράξεων»). Αντίθετα αναζητούνται πλέον **προϋποθέσεις αντικειμενικά διαπιστώσιμες** (αλλά και περιγράψιμες), όπως:

Α) στοιχεία από το παρελθόν (φυγόποινος ή φυγόδικος, πραγματικά περιστατικά της προηγούμενης ζωής του) & **Β)** στοιχεία του παρόντος (γνωστή διαμονή, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης).

Ρητά τέλος, επιτάσσεται από το νόμο και δη από τη διάταξη του άρθρου 282 παρ. 3 Κ.Π.Δ., ότι: **«μόνο η κατά το νόμο βαρύτητα της πράξης δεν αρκεί για την επιβολή προσωρινής κράτησης».** Αυτή δε η ρύθμιση εμπειριέχει διπλή λειτουργία για τον εφαρμοστή του δικαίου, έχει δηλαδή επιτακτικό αλλά και ερμηνευτικό - προσανατολιστικό χαρακτήρα, πράγμα που σημαίνει ότι η **βαρύτητα του νομικού χαρακτηρισμού της πράξης πρέπει να αποκλείεται και ως λανθάνον κριτήριο.**

Ήδη ο νομοθέτης επανήλθε με τον Ν. 2408/96 και **περιορίσε ακόμα περισσότερο τις προϋποθέσεις επιβολής της προσωρινής κράτησης** και τούτο διότι διαπιστώνει (βλ. Εισ. Εκθεση, σελ 12) ότι: **«Οι μέχρι σήμερα νομοθετικές επεμβάσεις τόσο με το ν. 1128/81, όσο και με τον πρόσφατο ν. 2207/94 οδήγησαν σε σχετική μόνο βελτίωση της κατάστασης, αφού τα αρμόδια για την επιβολή του επαχθούς αυτού προσωρινού μέτρου δικαστικά όργανα συνέχισαν να ερμηνεύουν με ευρύτητα τους αξιολογικούς όρους που περιγράφουν τις προϋποθέσεις επιβολής του, παρακάμπτοντας τη μεταρρυθμιστική βούληση του νομοθέτη για δραστικό περιορισμό του.»**

ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΝΤΑΛΜΑΤΩΝ

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 139 παρ. 1 Κ.Π.Δ.: **«...οι διατάξεις του ανακριτή πρέπει να αιτιολογούνται ειδικά και εμπειριστικά...»** αλλά και σύμφωνα με τη

διάταξη του άρθρου 93 παρ. 3 του Συντάγματος: **«Κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπειριστικά αιτιολογημένη...».**

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η προσθήκη στην παρ. 3 της διατάξεως του άρθρου 139 Κ.Π.Δ. του άρθρου 2 παρ. 5 του Ν. 2408/96: **«Αιτιολογία απαιτείται σε όλες χωρίς εξαίρεση τις... διατάξεις, ανεξάρτητα του αν αυτό απαιτείται ειδικά από το νόμο ήαν η έκδοσή τους αφήνεται στη διακριτική, ελεύθερη ή ανέλεγκτη κρίση του δικαστή που τις εξέδωσε»,** καθώς και το άρθρο 6 παρ. 1 Σ.: **« κανείς δε συλλαμβάνεται ή φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα...».**

Η φρασεολογία της διατάξεως του άρθρου 282 παρ. 3 Κ.Π.Δ., όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 παρ. 11α του Ν. 2408/96: **«αντί για περιοριστικούς όρους»,** σημαίνει ότι ακόμα και όταν συντρέχουν κατά τα λοιπά οι προϋποθέσεις των σχετικών διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο εφαρμοστής του δικαίου πρέπει πρώτα να ανατρέχει στη λύση των περιοριστικών όρων και **μόνο αν πεισθεί αιτιολογημένα ότι αυτοί δεν αρκούν,** να καταφύγει στην **έσχατη λύση, το ultimum refugium,** της προσωρινής κρατήσεως.

Θα πρέπει δηλαδή να παρατίθεται με πληρότητα και σαφήνεια η ανυπέβλητη ειδική-ατομική αναγκαιότητα του εν λόγω επαχθούς μέτρου δικονομικού καταναγκασμού και να αιτιολογείται ειδικά και εμπειριστικά η επιλογή της προσωρινής κρατήσεως και όχι αυτή των περιοριστικών όρων.

Αυτό το πνεύμα υπαγορεύουν και οι πρόσφατες σχετικές επισημάνσεις του Προέδρου του Αρείου Πάγου με τις οποίες εφιστάται η προσοχή των Δικαστικών Λειτουργών και παρέχονται ερμηνευτικές κατευθύνσεις για την εφαρμογή των σχετικών δικονομικών διατάξεων.

Βεβαίως η πραγματικότητα του τελευταίου χρονικού διαστήματος κινείται στην αντίθετη κατεύθυνση.

Μένει μόνο να διατυπώσουμε την ελπίδα ότι σύντομα τα θεσμικά όργανα της Δικαιοσύνης θα απεμπλακούν από την καταχρηστική για τον κατηγορούμενο εφαρμογή του μέτρου της προσωρινής κράτησης και να κινηθούν αποφασιστικά στην κατεύθυνση της έλλογης εφαρμογής του που προϋποθέτει πιστή τήρηση της δογματικής ερμηνείας του νομοθετικού πλαισίου αλλά και γενναιότητα ψυχής από τον εφαρμοστή του Δικαίου.

Η λειτουργία της προσωρινής κρατήσεως, ως ακραίο μέτρο δικονομικού καταναγκασμού έχει διττή λειτουργία και δη: **Α)** δικονομική λειτουργία, η οποία αποβλέπει στην εξασφάλιση της δίκαιης τιμωρίας του τυχόν ενόχου κατηγορουμένου και **Β)** «προποινική» λειτουργία η οποία φέρει **«μιαν ιδιόρρυθμον τιμωρητικήν απόχρωσιν»** (Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Τευχ. Α/1972, σελ. 22) **«και θα πρέπει να μην χωρεί χάριν της γενικής και ειδικής προλήψεως, καλούμενη να ικανοποιήσει σκοπούς που βασικώς ικανοποιεί σήμερα η ποινή»** (βλ. σχετ. Λ. Μαργαρίτη-Ν. Παρασκευόπουλου, Ποινολογία Β' εκδ. 1989, σελ. 32 επ.) **«αλλά θα πρέπει επιτέλους να απεμπλακεί αυτή από τα κατάλοιπα μιας κραταιάς παραδόσεως 150 περίπου ετών»** (Ν. Κουράκης, Προσωρινή Κράτηση: Οι δυσλειτουργίες ενός θεσμού Π. Χρ. ΛΣΤ/625) που τα πάντα σκίαζε η παλιά προφυλάκιση - προκαταβολική ποινή, αφού αποτελεί **«βαρείαν προσβολήν της ατομικής ελευθερίας ενός προσώπου το οποίο κατά τεκμήριο θεωρείται αθών μέχρι της υπό του αρμοδίου Δικαστηρίου κηρύξεως της ενοχής και της καταδίκης του»** (βλ. Εισηγητική Έκθεση του Σχεδίου Νόμου που έγινε τελικά ο πρωτοποριακός για την εποχή του Ν. 1128/81).

Από τις αλληπάλληλες τροποποιήσεις της διατάξεως του άρθρου 282 Κ.Π.Δ. με τους νόμους 1128/81, 2207/94 και 2408/96, καθίσταται φανερό η μεταρρυθμιστική βούληση του νομοθέτη προς την κατεύθυνση του δραστικού περιορισμού της χρήσεως του καταναγκαστικού δικονομικού μέτρου της προσωρινής κρατήσεως. Δια των ανωτέρω τροποποιήσεων το Ποινικό Δίκονομικό Δίκαιο της χώρας μας εναρμονίζεται βαθμιαία προς τις σύγχρονες κοινωνικοπολιτικές αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες **«η ελευθερία του διωκόμενου προσώπου αποτελεί τον κανόνα ενώ η στέρησή της συνιστά την εξαίρεση»** (βλ. Εισηγητική Έκθεση επί του άρθρου 2 του Ν. 2408/96, σελ. 4 καθώς και την Έκθεση της επιστημονικής Επιτροπής της Βουλής, παρ. 12, σελ 5).

Ο Νομοθέτης, επιθυμώντας να τονίσει ακόμα περισσότερο το εξαιρετικό («...μόνο αν...») της προσωρινής κρατήσεως, σε ιδιαίτερη παράγραφο (στην παρ. 3 του άρθρου 282 Κ.Π.Δ.) προέταξε τις προϋποθέσεις επιβολής των περιοριστικών όρων ώστε (όπως αναφέρεται στην εισηγητική έκθεση του Ν. 2408/96) να καταστεί σαφές ότι πρόκειται για το πρώτο μέτρο στο οποίο θα προστρέξει ο ανακριτής αν προκύπτει ανάγκη περιορισμού του κατηγορουμένου, **κατατάσσοντας το μέτρο του δικονομικού καταναγκασμού της προσωρινής κρατήσεως ως ultimum refugium**